

TUTKIMUSETIIKKAAN LIITTYVÄ KIRJALLISUUSLUETTELO:

**Kirjallisuuslistaus tohtorikoulutuskurssille “Tutkimusetiikka tutkijan työssä”
Vastuuopettajat: dos. Pirjo Nikander ja dos. Arja Kuula 2007.**

Kirjan tietojen lisäksi mukana osin myös lyhyt luonnehdinta sisällöstä.

Peruslähteitä- ja oppikirjoja:

Clarkeburn Henriikka, Mustajoki Arto. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Vastapaino.

Kirja on ensimmäinen suomenkielinen kokonaisuus, jossa tarkastellaan tutkijan kohtaamia eettisiä kysymyksiä laajasti ja systemaattisesti. Mukana tarkastelussa eivät ole pelkästään tutkimuksen tekemisen eettiset valinnat, vaan myös ohjaamiseen, arviointiin, virantäyttöihin ja yhteiskuntasuhteisiin liittyvät kysymykset. Lähtökohtana on käsitys etiikasta päätöksentekotaitona. Tämä tarkoittaa sellaisten asioiden pohdintaa, joihin ei voida löytää vastausta tieteen keinoilla. Eettisenä päämääränä on tiedostaa ratkaisuun vaikuttavat tekijät ja tehdä ne näkyviksi niin että niistä voidaan keskustella. Kirja ei pyri antamaan yksiselitteisiä vastauksia vaan tukea keskusteluun ja päätöksentekoon myös sellaisissa tutkijan arkeen liittyvissä valintatilanteissa, joita ei yleensä mielletä eettisiksi.

Homan, Roger (1991) *The Ethics of Social Research*. New York, Longman.

Hyvä perusoppikirja, joka kattaa kaiken eettisyyden käsitteestä ja eettisistä ohjeista aina julkaisemiseen ja tutkimuksen vaikutuksiin.

Hall David and Hall Irene (1996) *Practical Social Research. Project work in the community*. London, MacMillan.

Käytännöllinen opas erityisesti organisaatioissa tehtävään (tilaus)tutkimukseen. Sisältää etnografiaan, kyselyihin ja tutkimussuhteeseen liittyviä selkeitä käytännön ja eettisiä ohjeita mm. tutkimussopimuksen solmimisesta ja siitä mihin raporttia sittemmin käytetään. Saattaa sopia jo tehdynkin tutkimuksen eri vaiheiden tarkastelun välineeksi.

Holloway, Immy & Todres, Les (2003) The Status of Method: Flexibility, Consistency and Coherence. *Qualitative Research*, Volume 3, Number 3 (December 01, 2003), pp. 345-357

Metodisten kysymysten etiikka laadullisessa tutkimuksessa

Kuula, Arja. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino.

Milloin tutkimussuostumus tehdään ja miten se laaditaan? Mikä lainsäädäntö koskee tutkimustani? Voiko internetistä poimia mitä tahansa tutkittavaksi? Miten aineisto anonymisoidaan? Nämä ja lukuisat muut kysymykset saavat vastaukset kirjasta, joka käsittelee aineiston keruun, käsittelyn ja säilyttämisen tutkimusetiikkaa ja juridiikkaa.

Aineistojen hankinnan perusasiat tulee hallita tutkimuksissa ja opinnäytteissä, joissa käytetään tutkimusaineistona ihmisiltä kerättäviä tietoja (haastattelut, kyselyt, kirjoitukset jne.) tai ihmisten tuottamia tietoja (mediatuotteet, internet). Kirjassa esitetään sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen aineistonhankinnan ja -käsittelyn perusasiat. Konkreettisin esimerkein kirjoitettu kirja soveltuukin oppikirjaksi kaikkiin ihmisiä tutkiviin oppiaineisiin.

Hallamaa, Jaana et al. 2006. Etiikkaa ihmistieteille.

Humanistis-yhteiskuntatieteellistä tutkimusta koskevia eettisiä kysymyksiä on pohdittu vähän, vaikka niiden merkitys on viime vuosina kasvanut. Etiikkaa ihmistieteille tarjoaa ajankohtaisia näkökulmia ja arvopohdintoja näiden tieteenalojen etiikan ja hyvien tieteellisten käytäntöjen vahvistamiseksi. Kirjoittajat käsittelevät eettisiä ongelmia eri ihmistieteiden kannalta ja valottavat niitä esimerkkitapausten avulla. Teoksessa tarkastellaan tieteellisen tutkimuksen yhteiskunnallisia edellytyksiä, ihmistieteiden filosofisia ja eettisiä perusteita ja lähtökohtia sekä menetelmiä koskevia valintoja, tutkijan suhdetta tutkimuskohteeseen sekä tulosten raportointia ja julkistamista. Artikkeleissa ehdotetaan toimia hyvien tutkimustapojen vahvistamiseksi sekä mahdollisten väärinkäytösten ehkäisemiseksi.

Lötjönen, Salla. 2004. *Lääketieteellinen tutkimus ihmisillä: oikeudellisia ja eettisiä näkökohtia ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumisesta lääketieteellisessä tutkimuksessa.* Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta ja tekijä.

Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen Risto & Pietarinen Juhani, toim. (2002) *Tutkijan eettiset valinnat.* Tampere: Gaudeamus.

Laaja katsaus eri alojen tutkimusetiikkaan. Mukana mm. katsaus tutkimusetiikkaan osana tohtorikoulutusta, ammattietiikkaan, vilppiin, epärehellisyyteen ja ilmiantamiseen, tiedeyhteisön vallankäyttöön, ja loukkausten käsittelyyn.

Mason, Jennifer (1996, myös uudempi 2. painos) *Qualitative Researching.* London, Sage.

Metodikirja, joka ei sivuta eettisiä kysymyksiä laadullisessa tutkimuksessa omassa erillisluvussa, vaan käsittelee niitä tutkimuksen eri vaiheisiin ja koko prosessiin nivellyinä liittyvänä. Selkeä, joskin hieman rautalanka- ja laatikkomallinen esitys. Sopii myös perusopiskelijoille.

Mäkinen, Olli. 2006. tutkimusetiikan ABC

Tässä kirjassa tarkastellaan tutkimusetiikkaa kaikkien tutkimuksen kentällä toimivien kannalta: tiedon tuottajat (kustantajat, kirjailijat, tutkijat), tutkimushenkilökunta, oppilaitosten hallinto, opiskelijat ja opinnäytetöiden tekijät, tiedeyhteisö, opiskelijatoverit, opettajat jne. Jos teet tutkimuseettisesti väärän teon, ketä silloin loukkaat - oman itsesi lisäksi? Kun kopiokone syyttää oppikirjan piraattikappaleita, kuka menettää ja mitä, ovatko kyseessä pelkästään taloudelliset tappiot jne.? Mitä on plagiointi - mitä saa tehdä ja mitä ei?

Vapaaehtoinen suostumus ja tutkittavien anonymiteetti

Lawton, Julia (2001) Gaining and Maintaining Consent: Ethical Concerns Raised in a Study of Dying Patients." *Qualitative Health Research* 11(5):693-705.

Sin, Hoong C. 2005. "Seeking Informed Consent: Reflections on Research Practice." *Sociology* 39(2):277--294.

Vapaaehtoisen suostumuksen kysymykset

Grinyer, Anne (2002) The Anonymity of Research Participants: Assumptions, Ethics and Practicalities." *Social Research Update* 10:36 (2005/11/25).
(<http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU36.html>)

Tilastokeskus (2004) Luokitukset. (<http://tilastokeskus.fi/tk/tt/luokitukset/index.html>).

Hyvä apu anonymisoinnissa

Haastattelut ja etiikka

Finch, Janet (1984): "It's Great to Have Someone to Talk to": Ethics and politics of interviewing women. Kirjassa Bell, C & Roberts, H. (toim) *Social researching: Politics, Problems, Practice*. London: Routledge.

Naistutkimuksen klassikkoteksti sukupuolesta ja haastattelusuhteesta. Yksityisyys ja sukupuolen vaikutus haastattelutilanteessa

Warren, Carol A.B. (et al.) (2003) After the Interview. *Qualitative Sociology* 26:1, 93-110.

Mitä tapahtuu kun nauhuri menee kiinni ja haastateltava ja haastattelijan puhe ja keskinäissuhde muuttu? Voinko ja miten käyttää nauhoituksen ulkopuolista materiaalia?

Morris, Sara, M. (2001) Joint and individual interviewing in the context of cancer. *Qualitatively Health Research* 11(4), 553-567.

Kenttätööhön ja etnografiseen tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset:

Duncombe, Jean & Julie Jessop (2002) 'Doing Rapport' and the Ethics of 'Faking Friendship'. Sivut 107-122 kirjassa *Ethics in Qualitative Research*, toim. M. Mauthner, M. Birch, J. Jessop & T. Miller. London: Sage.

Goodwin, Dawn & Pope, Catherine & Mort, Maggie & Smith, Andrew (2003) Ethics and Ethnography: An Experiential Account. *Qualitative Health Research*, Volume 13, Number 4 (April 01, 2003), pp. 567-577

Tilannesidonnaisuus moraalisisissa päätöksissä

Grönfors, Martti (1982) Kvalitatiiviset kenttätöyömenetelmät. Juva: WSOY.

Suomalainen klassikko. Käsittelee erityisesti kentällemenon ja tutkimuksen yllättävien seurausten teemoja. Grönfors käsittelee erityisesti Suomalainen mustalaiskansa 1981 jälkeen syntynyttä tilannetta ja haavoittuvan ryhmän tutkimuksen eettisiä kysymyksiä.

Hammersley, Martyn (1990): *Reading Ethnographic research: a Critical Guide*. London: Longman.

Peruskirja kenttätöystä ja sen raportoinnista. Myös muut Hammersleyn kirjat kannattaa katsoa. Tutkinut myös kouluoppilaita ja opettajia

Jackson, Jean E. (1990) "I am a fieldnote": Fieldnotes as a symbol of professional identity. Teoksessa Robert Sanjek (toim.) Fieldnotes. The makings of anthropology. s. 3 - 33. New York: Cornell University Press.

Nimensä mukaisesti erittelee kenttämuistiinpanojen luonnetta osana tutkijan vakuuttelua.

Kelles-Viitanen, Anita (1982) Antropologisen tutkimuksen eettisiä ongelmia: tutkijan ja tutkittavien välisistä suhteista". Teoksessa Päivikki Suojanen & Lassi Saressalo (toim.)

Kulttuurin kenttätutkimus, s. 69 - 87. Tampere: Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos.

Suojanen, Päivikki (1996a) Etnografisen tutkimuksen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Aino Palmroth & Ismo Nurmi (toim.) *Alttiiksi asettumisen etiikka. Laadullisen tutkimuksen eettisiä kysymyksiä*. JYY julkaisusarja 38. ss. 35 - 66. Jyväskylä: Jyväskylän ylioppilaskunta.

Suojanen, Päivikki (1996) *Kulttuurien tutkijan arki kokemuksia omasta ja vieraasta*. Jyväskylä: Antrokirjat.

Rautiainen, Pirjo. 2003. *Antropologin kenttä ja työ - nojatuolista norsunluutorniin? Kulttuuriantropologin työn pohdintaa kahden kenttätutkimuksen perusteella*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Saatavissa myös alkuperäisenä graduna sähköisesti: [HYVÄÄ KENTTÄTYÖN POHDINTAA, ote arviosta: "Kenttäpäiväkirjoihinsa pohjautuvassa tarkastelussa Rautiainen kuvaa itseään säästämättä kenttätutkijan arkea, mm. erilaisia haastattelutilanteita, kontaktin luomista haastateltaviin, ongelmiaan ja epävarmuuttaan kenttätutkimuksen alkuvaiheessa samoin kuin loppuvaiheen kenttätyötä." by Makkonen http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_04/mak204.html]

Warrel, Carol A.B. 1988: *Gender issues in field research*. London, Sage.

Sisältää mm. kohdat Fieldwork as Text ja Warning and Advice: Gender mythology in fieldwork texts. Käsittelee myös tutkijan tunteita osana kenttätutkimusta.

Internet –tutkimus:

Bassett, Elisabeth & Kathleen O'Riordan (2002) Ethics of Internet Research: Contesting the Human Subjects Research Model. Viitattu 11/25, 2005 (http://www.nyu.edu/projects/nissenbaum/ethics_bas_full.html).

Bruckman, Amy (2002) Studying the amateur artist: A perspective on disguising data collected in human subjects research on the Internet. *Ethics and Information Technology* 4(3):217-231(15).

Ess, Charles & the Association of Internet Researchers (2002) Ethical decision-making and Internet research. Viitattu 11/25, 2005 (aoir.org/reports/ethics.pdf).

Hudson, James M. & Amy Bruckman (2004) "Go Away": Participant Objections to Being Studied and the Ethics of Chatroom Research. *The Information Society* 20(2):127-139.

Mann, Chriss & Stewart, Fiona (2002) *Internet communication and qualitative research. A handbook for researching online*. London: Sage Publications.

Sharf, Barbara F. (1999) Beyond netiquette: The ethics of doing naturalistic discourse research on the Internet. Teoksessa Steve Jones (toim.) *Doing Internet research. Critical issues and methods for examining the net*. ss. 243 - 256. London: Sage Publications.

Huijaaminen tutkimuksessa:

Gorard, Stephen (2002) Ethics and equity: pursuing the perspective of non-participants. *Social Research Update* 10:39 (4 pages). Viitattu 07/06, 2005.
(<http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU39.html>)

Tutkijan peiteroolin oikeutuksesta

Hackett, Edward J. (1994) A social control perspective on scientific misconduct. *Journal of Higher Education*, 65, 3, 242-260.

Herrera C.D. (1999) Two arguments for 'covert methods' in social research. *British Journal of Sociology* 50(2):331--343.

Homan, Roger (1992) The ethics of open methods. *British Journal of Sociology* 43(3):312--332.

Karjalainen, Sakari ja Saxen Lauri (2002) Vilppi tieteellisessä tutkimuksessa. Kirjassa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen Risto & Pietarinen Juhani (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Tampere: Gaudeamus

Erityisryhmien tutkimus:

Alderson, Priscilla (2001) Research by children rights and methods. *International Journal of Social Research Methodology* 4(2):139--158.

Alderson, Priscilla (1995) *Listening to Children: Children, Social Research and Ethics*. Barnardos: Barkingside.

ETENE/Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta. 2003b. Näkökulmia lääketieteellisestä tutkimuksesta lapsilla. *Työryhmän Loppuraportti*. (www.etene.org/dokumentit/Lapsetfin131003.pdf)

Forbat, Liz & Henderson, Jeanette (2003) "Stuck in the Middle with You": The Ethics and Process of Qualitative Research with Two People in an Intimate Relationship. *Qualitative Health Research*, Volume 13, Number 10 (December 01, 2003), pp. 1453-1462

Samaa ikääntyvää pariskuntaa koskevien eriaikaisten aineistojen analyysi ja eettiset kysymykset.

Helgeland, Ingeborg Marie (2005) "Catch 22" of Research Ethics: Ethical Dilemmas in Follow-Up Studies of Marginal Groups. *Qualitative Inquiry*, Vol. 11, No. 4, 549-569.

Tutkimuseettisten normien soveltumattomuus konkreettisiin tutkimustilanteisiin.

Morrow, Virginia & Martin Richards (1999) The ethics of social research with children. *Children and Society* 10(2):90--105.

Eettiset kysymykset ja raportointi:

Hallowell, Nina, Julia Lawton & Susan Gregory (2005) *Reflections on research the realities of doing research in the social sciences*. Maidenhead: Open University Press.

Mitä raportteihin ei kirjata? Kymmenet tutkijat kertovat tutkimusprosesseihin liittyvistä sattumuksista ja mieleen painuneista hetkistä.

Ignatius, Tarja (2005) Lähihistorian tutkijan eettiset valinnat. *Historiatieteellinen Aikakauskirja* 2(1):55-64.

Johnson, Carole Gaar (1982) Risks in the Publication of Fieldwork. Kirjassa *The Ethics of Social Research. Fieldwork, Regulation and Publication*, toim. J. Sieber. New York: Springer-Verlag.

Juvonen, Tuula. 2002. *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Tampere: Vastapaino.

Hyvä esimerkki siitä, miten väitöskirjan etiikka kirjoitetaan auki.

Kitzinger, Celia & Wilkinson, Sue (1996) (Eds.) *Representing the Other*. London: Sage.

*Kattaa kaikki tutkimussuhteeseen, kirjoittamiseen ja tutkittavan esittämiseen liittyvät teemat. Klassikko, jonka aiempi versio löytyy myös *Feminism & Psychology* -lehden teemanumeroina.*

Kovalainen, Petri ja Saarelma Osmo (2002): Tiedejulkaisun toimittajan moraalinen vastuu. Kirjassa Karjalainen, Sakari, Launis, Veikko, Pelkonen Risto & Pietarinen Juhani (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Tampere: Gaudeamus

Mäkelä, Sakari & Timo Suvanto (Ei julkaisuvuotta) Ketä ja missä saa kuvata? Viitattu 01/04, 2006 (http://www.nikkemedia.fi/ivailu/sivut_ex/fotopykälät).

Yksityisen/julkisen rajanvedosta journalismissa. Selkeä lyhyt juttu.

Smith, Dorothy, E. (1991) Writing Women's Experience into Social Science. *Feminism & Psychology* 1:1, 155-169.

Kirjoittajan positio ja raportointi.